

UCHWAŁA

Dnia 11 września 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Bogumiła Ustjanicz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

SSN Agnieszka Piotrowska

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z wniosku Prokuratora Rejonowego w D.
o zastosowanie obowiązku leczenia odwykowego wobec A. M.
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 11 września 2013 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w K.
postanowieniem z dnia 17 maja 2013 r., ,

"Czy przewodniczący w sprawie o zastosowanie obowiązku leczenia odwykowego (art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi) może pod rygorem zwrotu wniosku wezwać prokuratora do przedłożenia opinii łącznej lekarza psychiatry i psychologa albo lekarza psychiatry i specjalisty psychoterapii uzależnień?"

podjął uchwałę:

Niedołączenie do wniosku prokuratora o zastosowanie obowiązku leczenia odwykowego (art. 26 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi - jedn. tekst Dz.U. z 2012 r., poz. 1356 ze zm.) opinii biegłego albo wzmianki biegłego o okolicznościach uniemożliwiających jej wydanie (§ 6 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 27 grudnia 2007 r. w sprawie biegłych w przedmiocie uzależnienia od alkoholu (Dz.U. Nr 250, poz. 1883 ze zm.) stanowi brak formalny podlegający uzupełnieniu na podstawie art. 130 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. i art. 26 ust. 3 tej ustawy pod rygorem jego zwrotu.

Uzasadnienie

Prokurator Rejonowy w D. został zobowiązany przez Sąd Rejonowy w D. do uzupełnienia braków wniosku o zastosowanie obowiązku leczenia odwykowego wobec uczestnika, przez złożenie opinii w przedmiocie uzależnienia uczestnika od alkoholu i wskazania rodzaju zakładu leczniczego.

Wobec niezłożenia opinii, mimo upływu określonego terminu, przewodniczący Sądu Rejonowego zwrócił wniosek.

W zażaleniu na zarządzenie o zwrocie wniosku Prokurator zarzucił, że zgodnie z art. 25 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi na badanie w celu wydania opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu i wskazania rodzaju zakładu leczniczego, kieruje gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych. Nie ma podstawy prawnej, uprawniającej prokuratora do zasięgnięcia opinii.

Sąd Okręgowy w K. przy rozpoznawaniu zażalenia na zarządzenie przewodniczącego Sądu Rejonowego o zwrocie wniosku, powziął poważne wątpliwości prawne, którym dał wyraz w przytoczonym zagadnieniu prawnym, przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wątpliwości Sądu Okręgowego dotyczą zarówno pozycji prokuratora w sprawie o zastosowanie obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego, jak i wymagań wniosku wszczynającego to postępowanie oraz skutków ich niedopełnienia.

Postępowanie w stosunku do osób nadużywających alkoholu uregulowane zostało w rozdziale drugim ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (jednolity tekst Dz.U. z 2012 r., poz. 1356 ze zm., dalej: „u.w.t.p.a.”). Objęte tymi przepisami rozwiązania odnoszą się do osób, które „w związku z nadużywaniem alkoholu powodują rozkład życia rodzinnego, demoralizują małoletnich, uchylają się od pracy albo systematycznie zakłócają spokój lub porządek publiczny” (art. 24 u.w.t.p.a.). W celu zwalczania

alkoholizmu przyjęto metody dobrowolnego albo przymusowego poddania się przez osobę uzależnioną leczeniu w stacjonarnych lub niestacjonarnych zakładach lecznictwa odwykowego. Zobowiązanie osoby uzależnionej od alkoholu do poddania się leczeniu (art. 26 ust. 1 w związku z art. 24 u.w.t.p.a.) ma charakter wyjątku od zasady dobrowolności leczenia, co nakazuje dokonywanie ścisłej wykładni przepisów ustawy dotyczących podstaw zastosowania tej metody.

Czynności mających na celu stwierdzenie, czy postępowanie określonej osoby, nadużywającej alkoholu, prowadzące do negatywnych następstw, wymienionych w art. 24 u.w.t.p.a., wskazuje na stan uzależnienia od alkoholu, dokonywane są przez uprawnione podmioty, po uzyskaniu informacji dotyczących nieprawidłowości w działaniu danej osoby. Nie został przewidziany udział w tym postępowaniu osób, które przekazały informację, jak też członków rodziny osoby, o której mowa w art. 24. Decyzja o wystąpieniu do sądu z wnioskiem o zobowiązanie do poddania się leczeniu poprzedzona być musi ustaleniem istnienia przesłanki społecznej (art. 24) w postaci negatywnego postępowania, uzależnieniem od alkoholu (przesłanka medyczna) oraz odmowy dobrowolnego poddania się leczeniu (art. 26 ust. 1 u.w.t.p.a.). W tym celu gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych kieruje osobę, której postępowanie dotyczy, na jej wniosek lub z własnej inicjatywy, na badanie przez biegłego dla wydania opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu i wskazania rodzaju zakładu leczniczego (art. 25 w związku z art. 24 u.w.t.p.a.).

Do złożenia wniosku o zobowiązanie do poddania się leczeniu w stacjonarnym lub niestacjonarnym zakładzie lecznictwa odwykowego uprawnione zostały jedynie dwa podmioty: gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych i prokurator, zaliczane do kategorii podmiotów publicznych, z racji wykonywania ustawowo określonych celów publicznych. Do tych celów zaliczone zostało przeciwdziałanie postępowaniu określonemu w art. 24 u.w.t.p.a. Sposób życia osoby odmawiającej leczenia odwykowego wymaga interwencji władzy publicznej, z powodów, które ustawa traktuje jako przyczyny wystąpienia organów ze sfery władzy publicznej do sądu, mającego orzec o ograniczeniu praw tej osoby, ze względu na bezpieczeństwo i porządek publiczny oraz prawa i wolności innych osób (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 lipca

2006 r., K 43/05, OTK - A 2006 r., nr 7 poz. 78). Te podmioty, mając na uwadze określone ustawowo cele, są w stanie obiektywnie ocenić istniejącą sytuację i dopiero wtedy zdecydować o konieczności wszczęcia postępowania sądowego. Inne podmioty, mogą zwracać się do nich o podjęcie wymaganej inicjatywy.

Sprawa o zastosowanie obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego należy do kategorii spraw z zakresu prawa osobowego; rozpoznawana jest w trybie postępowania nieprocesowego (art. 26 ust. 2 u.w.t.p.a.). Charakter tego postępowania, waga orzeczenia mogącego prowadzić do ograniczenia praw i wolności danej osoby, wskazanie niezwłoczności rozpoznania (art. 27 u.w.t.p.a.) podkreślają konieczność dopełnienia wszystkich wymagań wniosku. Zgodnie z art. 26 ust. 3 u.w.t.p.a. sąd wszczyna postępowanie na wniosek gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych lub prokuratora; do wniosku dołącza się zebraną dokumentację wraz z opinią biegłego, jeżeli badanie przez biegłego zostało przeprowadzone.

Obydwa wymienione podmioty uzyskały takie same uprawnienia do inicjowania postępowania sądowego; nałożone zostały na nie takie same obowiązki dotyczące wymagań wniosku. Nie ma podstaw do przyjęcia, że prokurator nie jest zobowiązany do dołączenia do wniosku opinii biegłego, czy też, że nie ma legitymacji do skierowania osoby, o której mowa w art. 24, na badanie celem wydania opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu i wskazania rodzaju zakładu leczniczego. Formy i przesłanki udziału prokuratora w postępowaniu cywilnym uregulowane zostały w przepisie art. 7 k.p.c., który przyznaje mu generalne uprawnienie do żądania wszczęcia postępowania w każdej sprawie albo wzięcia udziału toczącym się już postępowaniu. Jedynie w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego wytoczenie powództwa wymaga wskazania ustawowego. Prokurator, podejmując decyzję o działaniu w sprawie cywilnej kieruje się własną oceną, czy wymaga tego ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego. Usytuowanie tego uregulowania w grupie przepisów ogólnych oznacza, że ma ono zastosowanie wprost w postępowaniu nieprocesowym, bez potrzeby odwoływania się do art. 13 § 2 k.p.c. Tylko w sprawach, w których uwzględnienie żądania uzależnione zostało od złożenia oświadczenia woli osoby, której wniosek dotyczy (np. o przysposobienie,

o przyjęcie lub odrzucenie spadku) żądanie prokuratora mogłoby okazać się nieskuteczne, gdyby wymagane oświadczenie nie zostało złożone. Skoro dla postępowania w przedmiocie zastosowania obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego przewidziany został tryb postępowania nieprocesowego, to zbędnym powtórzeniem było wskazanie prokuratora jako uprawnionego do złożenia wniosku. Na takie rozumienie art. 7 k.p.c., art. 26 ust. 3, art. 34 ust. 4 i art. 34 ust. 2 u.w.t.p.a., odpowiadające wykładni systemowej oraz funkcji i celowi regulacji dotyczącej udziału prokuratora w postępowaniu nieprocesowym, zwłaszcza w postępowaniu prowadzącym do nałożenia obowiązku leczenia w zakładzie leczenia odwykowego, wskazał przekonująco Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 października 2009 r., IV CSK 210/09 (OSNC z 2010 r., nr 4, poz. 59).

Przyznanie prokuratorowi legitymacji także do wszczęcia postępowania nieprocesowego oznacza, że ma on pozycję uczestnika uprawnionego do podejmowania wszystkich czynności koniecznych do skutecznego złożenia i popierania wniosku. Jeśli do złożenia wniosku wymagana jest opinia biegłego, to prokurator może i powinien skierować osobę, o której mowa w art. 24 u.w.t.p.a., na badanie przez biegłego. Nie ogranicza go zastrzeżenie z art. 25 u.w.t.p.a., że na badanie kieruje gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych. Należy je traktować jako przyznanie takiego uprawnienia gminnej komisji. Nie było natomiast potrzeby do dodatkowego wskazania na takie uprawnienie prokuratora, skoro jego prerogatywa do właściwego wypełniania obowiązków związanych z wszczęciem postępowania wynika z samodzielnej pozycji, przyznanej art. 7 k.p.c. oraz art. 43 ust. 1 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (jednolity tekst Dz. U. z 2011 r. Nr 270, poz. 1599 ze zm.), który przewiduje prawo do podejmowania czynności między innymi w celu zasięgnięcia opinii biegłych dla wyjaśnienia, także sprawy cywilnej, jeśli wymaga tego ochrona praworządności. Pokreślenia wymaga i to, że z przyznaniem prawa do inicjowania postępowania sądowego łączyć się musi upoważnienie do podejmowania czynności zezwalających na właściwe wykonanie go.

Uregulowanie art. 26 ust. 3 zdanie drugie u.w.t.p.a. określa dodatkowe, w stosunku do art. 511 § 1 i art. 187 k.p.c., charakterystyczne dla tego

postępowania, wymaganie wniosku o zastosowanie obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego, dotyczące dołączenia zebranej dokumentacji wraz z opinią biegłego. Intencją wymagań formalnych jest z jednej strony zapobieganie bezpodstawnemu wszczynaniu spraw, a z drugiej uprawdopodobnienie istnienia przesłanek przewidzianych w art. 24 i w art. 26 ust. 1 u.w.t.p.a. Wynikają one z założenia, że z żądaniem nałożenia takiego obowiązku można wystąpić w odniesieniu do osoby, która jest uzależniona od alkoholu (art. 26 ust. 1 u.w.t.p.a.), a zatem na takie uzależnienie oraz określenie rodzaju zakładu leczniczego wskazywać powinna dokumentacja i opinia, którą należy dołączyć do wniosku. Celem tego wymagania, poza wskazaniem przesłanek do złożenia wniosku, jest możliwość oparcia na tej opinii orzeczenia o obowiązku poddania się leczeniu, jeśli nie budzi wątpliwości oraz umożliwienie zakończenia postępowania w terminie określonym w art. 29 u.w.t.p.a. Użycie w art. 26 ust. 3 zdanie drugie zwrotu "dołącza się" wskazuje, że jest to obligatoryjny element wniosku. Za taką jego kwalifikacją przemawia również art. 26 ust. 1, uzależniający złożenie wniosku od stwierdzenia uzależnienia od alkoholu.

Zastrzeżenie dokonane w art. 26 ust. 3 zdanie drugie in fine „jeżeli badanie przez biegłego zostało przeprowadzone” dotyczy przypadku, gdy osoba skierowana na badanie odmawia poddania się badaniu, utrudnia jego przeprowadzenie lub z innych powodów nie jest możliwe ustalenie wniosków diagnostycznych (§ 6 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 27 grudnia 2007 r. w sprawie biegłych w przedmiocie uzależnienia od alkoholu (Dz. U. Nr 250, poz. 1883 ze zm.). Wówczas biegły ogranicza swoje czynności do możliwych w danej sytuacji i wzmiankuje o zaistniałych okolicznościach w sporządzonej opinii. Brak przekonujących argumentów za stanowiskiem, że zastrzeżenie to może być traktowane jako dające podstawę do zwolnienia od obowiązku zwrócenia się do biegłego o przeprowadzenie badania i opracowania opinii. W takim przypadku, ograniczonej wypowiedzi biegłego, sąd podejmie działania przewidziane w art. 27 ust. 1 lub ust. 2 u.w.t.p.

W przepisach dotyczących postępowań, w których ustawowo określone zostały wymagania przedstawienia dokumentów zaświadczających o istnieniu przyczyny wystąpienia z wnioskiem, przewidziane zostały również konsekwencje

ich niedochowania. W sprawie o ubezwłasnowolnienie niezłożenie świadectwa, opinii lub zaświadczenia stanowi podstawę do odrzucenia wniosku (art. 552 § 2 k.p.c.). We wniosku o potrzebie przyjęcia do szpitala psychiatrycznego bez zgody osoby, której stan zdrowia tego wymaga, stosownie do art. 30 ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (jednolity tekst Dz. U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1375 ze zm.), dołącza się orzeczenie lekarza psychiatry. Niedołączenie takiego orzeczenia prowadzi do zwrotu wniosku; nie mają zastosowania przepisy art. 130 k.p.c. (art. 30 ust. 2). Zastosowanie sankcji odrzucenia wniosku albo zwrotu bez możliwości uzupełnienia tego braku, wymaga upoważnienia ustawowego.

Niedochowanie wymagań wniosku w odniesieniu do dołączenia opinii biegłego (art. 26 ust. 3 u.w.t.p.a.) stanowi brak uniemożliwiający stwierdzenie istnienia przesłanki do wystąpienia z żądaniem zobowiązania osoby, o której mowa w art. 24 u.w.t.p.a. do poddania się leczeniu. Nie dotyczy to jednak wniosku, do którego dołączono opinię sporządzoną bez badania (§ 6 rozp.), ponieważ przeszkody w przeprowadzeniu badania podlegają ocenie sądu, zgodnie z art. 27 u.w.t.p.a. W art. 26 u.w.t.p.a. nie zostały określone konsekwencje niedochowania tego wymagania, a zatem należy sięgnąć do art. 130 § 1 i 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy udzielił odpowiedzi jak w uchwale.